

Mehmed Usta'nın piyano yapımına ilgi duymasına vesile olan kişi 1900'lerin başında Kastamonu'da yol müteahhidi olarak görev yapan Karlo Efendi'dir.

Karlo Efendi'nin kendisine ısmarladığı konsolu evine götürülen marangoz Mehmed Usta, evde müteahhidin kızının çaldığı piyanonun sesinden adeta büyülenmiş, ilgiyle küçük kızın bu mucizevi müzik aletinden çıkardığı sesleri dinlemiş ve bu tuşlu çalgının mekanizmasına merak duymuştur.

OSMANLI DÖNEMİNDE BİR TÜRK LÜTHİYE: KASTAMONULU MEHMED USTA

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda yürütülen batılılaşma hareketiyle batı müziği eğitimi, icrası ve üretimi ön plana çıkmıştır.

Başta sarayda ve Mehterhanelerin yerine kurulan Muzıka-yı Hümayûn'de dikkat çeken bu atılım, zamanla, yüzyıl boyunca Osmanlı topraklarında yayılarak hayat bulmuştur. Dönemin en popüler çalgılarından biri, hatta belki de en önde geleni, aynı yüzyılda Avrupa'yı da kasıp kavuran piyanodur. II. Mahmud'un aktif desteğiyle başlatılan ve I. Abdülmecid döneminde de sürat kazanan batı müziğini Türk topraklarında öğretme ve yayma konusunda, piyano eğitiminin, icrasının ve oluşan piyano literatürünün baskın rolü yadsınmaz. Nitekim bugüne intikal eden Osmanlı dönemi çok sesli eserlerinin büyük çoğunluğunun ya piyano için bestelendiği ya da bando için bestelenenlerin muhakkak bir piyano aranjmanı yapıldığı göze çarpmaktadır. Sarayda Donizetti'yi göreyek, dinleyerek büyümüş, babasının kendilerine piyanolar aldığından, Avrupalı piyano hocaları tuttuğundan bahseden, döneminde Leopold de Meyer, Franz Liszt gibi dünya çapında piyanistleri sarayında ağırlamış, Tanzimat anlayışına hız kazandıran ıslahatçı Sultan I. Abdülmecid'in ardından hükümdar olan geleneklerine bağlı Sultan Abdülaziz'in dahi, her ne kadar Muzıka'nın çalışmalarında kesintiler yaptıysa ve batı müziğinin ilerleyişi onun tahtta bulunduğu süreçte yavaşladıysa da, piyano için batı müziği formlarında beste

KASTAMONU MEKTEBİ SANAYİ MAMULATIDIR

MEHMED USTA'nın vefatına kadar imal ettiği piyanolardan Almanya'ya hediye edilen dışındakiler Kastamonu Kent Tarihi Müzesinde, Dolmabahçe Sarayında, bir diğerinse ailesine intikal ettiği kaynaklarda bildirilmektedir.

Kastamonu vilayeti yol müteahhidlerinden Karlo Efendi'nin Avrupa'dan gönderdiği notaların Sanayi Mektebi'nde taliminin uygun olmadığına Kastamonu Vilayeti'ne bildirildiği.

yapan ilk padişah olması dikkat çekicidir. Ancak, piyano müziği bestekârı Osmanlı Sultanı dendiğinde akla gelen isim kuşkusuz yüzlerce sayfa Avrupai dans türü ve marş formunda eser bestelemiş olan V. Murad'dır. Sultan II. Abdülhamid dönemi de, yine, batı müziği çalışmalarının hızla sürdüğü, Yıldız Sarayı Tiyatrosunda konserlerin, operaların izlendiği, piyanonun da gözde konumunu koruduğu yıllardır. Yazımıza konu olan Türk lüthiyesi de, kendisi de usta bir marangoz olan Sultan II. Abdülhamid'in, dönemin Kastamonu Valisi Enis Paşa vasıtasıyla yaptığı piyanolardan haberdar olup, sarayına, marangozhanesine ailesiyle birlikte getirttiği Taşköprülü (Kastamonu'nun bir ilçesi) Mehmed Usta'dır.

Mehmed Usta'nın piyano yapımına ilgi duymasına vesile olan kişi 1900'lerin başında Kastamonu'da yol müteahhidi olarak görev yapan Karlo Efendi'dir. Karlo Efendi'nin kendisine ısmarladığı konsolu evine götüren marangoz Mehmed Usta, evde müteahhidin kızının çaldığı piyanonun sesinden adeta büyülenmiş, ilgiyle küçük kızın bu mucizevi müzik aletinden çıkardığı sesleri dinlemiş ve bu tuşlu çalgının mekanizmasına merak duymuştur. Aslında Karlo Efendi'nin, Kastamonu'ya hatta Osmanlı'ya hizmetlerinin ve katkı çabalarının sadece yol yapımıyla ya da kızı vasıtasıyla bir marangoz ustanın batı müziği çalgısı piyanoyu "keşfetmesini" sağlamayla sınırlı olmadığını, ilk piyanonun yapımına teşebbüs edilen 1904 yılından çok daha önceleri batı müziği eğitimi konusundaki desteğini, listelediğimiz, Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde bulunan Aralık 1901 tarihli belge ortaya koymaktadır. Bu çat-pat Türkçe konuşabilen İtalyan mühendis, Türk topraklarında okutulması için Avrupa'dan notalar getirmekte, bunları dönemin sanat okulu olan Sanayi-i Nefise mekteplerine sunmaktadır.

Marangoz Mehmed Usta'nın isteği üzerine Karlo Efendi ona piyanonun mekanizmasını gösteren imal kataloğunu vermiş ve dilediği zaman gelip piyanoyu inceleyebileceğini söylemiştir. Katalog üzerinde

günlerce kafa yoran Mehmed Usta'nın çalışmalarının ilk meyvesi, Avrupa'daki piyanolara benzeyen Türk yapımı piyanoyu dönemin Kastamonu Valisi Enis Paşa satın alarak Sultan II. Abdülhamid'e hediye gönderince, bu hediyeden çok etkilenen Sultan, Mehmed Usta'yı ailesiyle birlikte Yıldız Sarayına aldırılmış ve marangozhanesinde piyano yapımıyla görevlendirmiştir.

Hayli ilginç olan hikayenin İstanbul'da geçen kısmı oldukça kısadır aslında. 1904 yılından Sultan II. Abdülhamid'in tahtta kaldığı 1909 yılına kadarki beş yıllık süreç içinde Mehmed Usta'nın ürettiği piyanolardan biri, o yıllarda Almanya'yla müspet politik yakınlığı oluşmaya başlamış Osmanlı'nın, 1888'de tahta çıkmış, II. Abdülhamid'le yakın dostluk ilişkileri sürdüren ve İstanbul'u üç kez ziyaret etmiş Alman İmparatoru II. Wilhelm'e karşılıklı birbirlerine sundukları sayısız hediyelerinden belki de en ilgi çekicisi olarak kayıtlara geçmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanı ile II. Abdülhamid tahttan indirilince Mehmed Usta'nın da Yıldız Sarayı marangozhanesindeki görevi son bulmuş, tekrar Kastamonu'ya dönmüştür. Vefatına kadar imal ettiği piyanolardan Almanya'ya hediye edilenin dışındakiler Kastamonu Kent Tarihi Müzesinde, Dolmabahçe Sarayında (Yıldız Sarayından Dolmabahçe'ye getirilmiş olmalıdır), bir diğersinse ailesine intikal ettiği ancak iyi şartlarda muhafaza edilemediğinden elden çıkarıldığı kaynaklarda bildirilmektedir.

Osmanlı-Türk piyano lüthiyesi Mehmed Usta'nın çalışmalarını Dolmabahçe Sarayında yaptığı araştırmalar boyutuyla ele alarak yayınlarıyla ortaya koyan araştırmacı-yazar Süha Umur, Dolmabahçe Sarayı Arşivinde yaptığı çalışmalarda Mehmed Usta'nın piyano imal etmenin yanı sıra saraydaki mevcut pi-

yanoları tamir ettiğini de piyanoların içindeki plaketterden tespit etmiştir. Bu plaketterdeki ifadeler şu şekildedir: "Yıldız Sarayı Hümayun Tamirhanesi Mamulâtı, Mehmed Usta 1320 (1905)", "Tamirhanesi Hümayun mamulâtı, sene 1323 (1908), Kastamonulu Mehmed Kulları". Aynı arşivde bir diğer tespiti de 1906 tarihli Sultan Abdülhamid için yapılacak piyanonun yapım bütçesini bildiren belgedir. Bu belge sarayın marangozhanesinde imal edilmesi planlanan yeni bir piyanonun bütçesine ait olmalıdır çünkü Kastamonu'da yapılan ve Sultan'a hediye giden ilk piyano 1904 tarihlidir.

Kastamonu-Yıldız Sarayı hattında, ilginç yaşam hikayesiyle ve "buluşuyla" karşımıza çıkan piyano ustası marangoz Mehmed Usta'nın piyanosu, Osmanlı Sarayından Alman Sarayına hediye giderek Türk sınırlarını dahi aşmıştır. Usta, batı müziği tarihimize, bu müziğin ve yapılan ilgili çalışmaların İstanbul'da sadece sarayda hayat bulduğuna, belki en fazla İstanbul'un belli semtlerinde ve belli kesimlerde sınırlı kaldığına dair yaygın inanışı çürütürcesine Anadolu'dan çıkmış, Kastamonu'ya döndükten sonra da Sanayi-i Nefise mektebinde öğretmenlik yapmış Osmanlı-Türk piyano lüthiyesi olarak damgasını vurmuştur.

©Aref MostafaZadeh

Dr. Evren KUTLAY